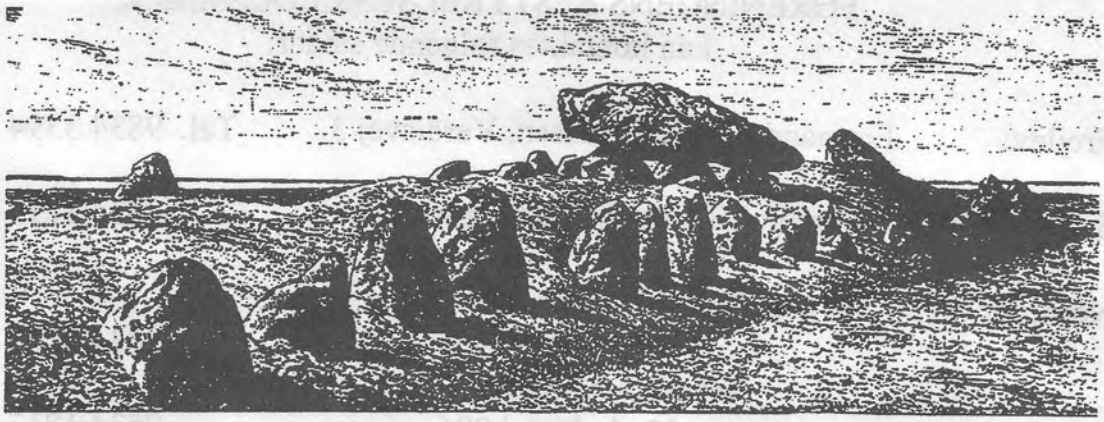

Bjerg - Posten

2000 Medlemsblad Nr. 24

Indhold

Året der gik	2
En flyttedreng i Nyrup	3
Erindringer fra udstykningen af St. Restrup	6
Kristine Melgaard Pedersens erindringer	14
Erindringer - af gdr. Niels Pedersen, Vilsagergård	21
En skole i Sønderholm	25
Rettelser til Bjergposten nr. 23, 1999	26
Hvem er denne mand?	26
Generalforsamling	28
Aftenudflugt	28
Arkivets åbningstider	28

Lokalhistorisk Forening i
Freslev - Nørholm - Sønderholm Sogne

FORENINGENS BESTYRELSESMEDLEMMER
kan kontaktes følgende steder:

Frejlev:	Formand:	Hardy Frandsen, Verdisvej 3	Tel. 9834 3394
Sønderholm:	Kasserer:	Lis Jensen, Fussingøvej 24	- 9834 1215
Nørholm:		Karsten Mortensen Mariehønevej 3	- 9834 1180
		Arne Buus Madsen Nørholmvej 296	- 9834 1217
Nyrup:		Peter Ørbæk Jacobsen Nyrupvej 76	- 9834 1377
St. Restrup:		Mogens Ejersbo, Nibevej 379	- 9834 1997
Drastrup:		Ebbe Hassing Rasmussen Depotvej 8	- 9818 1963
Suppleanter:		Tove Bang Nielsen Nørholm Villavej 20	- 9834 1493
		Erik Jensen Hestebakken 31, Nibe	- 9835 0311

ÅRET DER GIK

Foreningens ordinære årlige generalforsamling var i år henlagt til Nørholm, hvor menighedshuset beredvilligt var stillet til rådighed.

Der var god tilslutning til generalforsamlingen, hvilket vi i bestyrelsen tager som et udtryk for interesse for og opbakning af det arbejde, der gøres i foreningen. Der var fra bestyrelsens side stillet forslag om en reduktion af antallet af bestyrelsesmedlemmer fra 9 til 7. Dette blev begrundet med ønsket om fremover at inddrage de to suppleanter i arbejdet på arkivet, hvorved den "faste stab" skønnedes for uoverskuelig. Der henvistes i den forbindelse til muligheden for at nedsætte og ophæve udvalg efter behov udenfor bestyrelsen til specielle opgaver. Forslaget blev vedtaget. Der var endvidere et forslag om en beskeden justering af kontingentet, som fremover fastsattes til 65,00 kr årligt.

På valg til bestyrelsen var Lis Jensen, Karsten Mortensen, Peter Ø. Jacobsen, Arne Thomsen og Aksel Johansen. Da de to sidstnævnte ikke ønskede at fortsætte i bestyrelsen, kunne de øvrige genvælges og dermed opfylde den nyligt vedtagne reduktion af bestyrelsesmedlemmerne og samtidig leve op til foreningens vedtægter, der fordrer en geografisk spredt repræsentation af bestyrelsens medlemmer. Der rettedes en tak til de afgåede bestyrelsesmedlemmer Aksel Johansen og

fortsættes side 27

EN FLYTTEDRENG I NYRUP

(fortalt af Vilhelm Ulstrup til sin kone, Line Marie)

Vilhelm blev født i Nibe den 31. maj 1917. De var seks børn derhjemme, tre drenge og tre piger. Hans far var smed på Beslagfabrikken i Nibe; der var kun arbejde til den halve tid, og de fik 17 kr. om ugen uden supplerende understøttelse, så der var ikke mange penge at forsørge en familie med. Derfor kom drengene ud at tjene på landet i ni- ti-års alderen.

Vilhelms tur var så kommet den 1. april, som han fyldte ti år den 31. maj 1927. Det blev hos Lars Peter Larsen i Nyrup, at han skulle tjene. Lars Peter kom til Nibe og så på ham. Han syntes at Vilhelm var meget lille, men hvis han kunne komme i store klasse, kunne det nok gå; så skulle han kun gå i skole to korte dage om ugen i stedet for fire lange dage. Det blev bestemt, at Lars Peter skulle snakke med lærer Pallesen om det. Det viste sig ikke at være noget problem. Hans løn skulle være 40 kr. og et par træsko for sommeren. Vilhelm glædede sig til at komme på landet. Han syntes, at det var spændende og sejt. Det var meningen, at han skulle hjem til Nibe og gå i skole om vinteren, men der blev han sat i den samme klasse, som han var gået ud af om foråret, og det var han ked af og flov over. Derfor blev det bestemt, at han skulle blive hos Katrine og Lars Peter hele året, og han blev der i fire år.

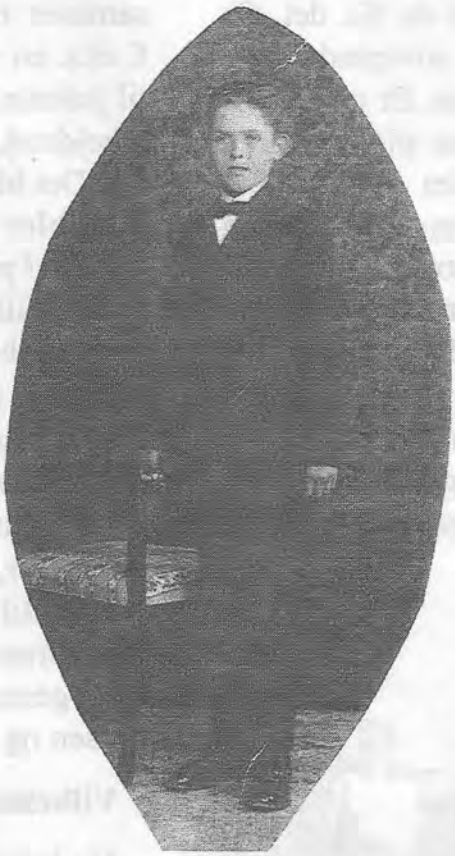

Vilhelm Ulstrup som konfirmand

Vilhelm drog så af sted med sin bylt under armen. Bylten bestod af en bluse, et par korte bukser og så træskoene. Til skolebrug var der lidt pænere tøj samt et par korte snørestøvler, der var købt så store, at han kunne have dem til han blev konfirmeret.

Det var ikke altid så nemt for Vilhelm, der var meget lille, at klare sig i skolen over for de store, stærke bønderdrenge. Og så snakkede han fint, hvad der ikke var almindeligt på den tid. Han har fortalt, at han, efter han voksede sig stor, har tænkt meget på, hvorden det var at være den lille.

Vilhelm stod op om morgenen sammen med karlene. Så skulle der flyttes kalve og får, og køernes krybber skulle fejes med hovedet af en gammel stiv kost. Det var Vilhelm bange for, da der både foran og bagved stod køer med lange horn og så farlige ud. De dage, hvor han ikke skulle i skole, skulle køerne kobles sammen og trækkes langt ud i marken, hvor Vilhelm så skulle luge læhegn, imellem han flyttede køer. Søren Larsens gård lå nabo til marken, og derfra kom Marie sommetider ud til ham med en sukkermad; det var jo rigtig dejligt for en lille sulten dreng. Når så middagstoget kom,

skulle køerne kobles sammen og trækkes hjem til malkning, hvorefter de om eftermiddagen blev trukket i kæret, som lå modsat marken.

Hans frihed var hver anden søndag og så grundlovsdag om eftermiddagen; om formiddagen skulle der vaskes får. Om søndagen var Vilhelm sommetider så heldig at komme op og køre med Marie og Jens Munk, når de kørte til kirke i Nibe.

Da Vilhelm blev fæstet havde hans far sagt, at det eneste han ikke kunne lide var grønkål, så når de fik det, fik han noget andet. Hans soveplads var i sengen hos anden karlen. Et par gange traf det sig, at der lå en pige på hans plads. Så måtte Vilhelm klemme sig ned, så godt han kunne. På gården havde de en lille hund, som han var glad for, og når han var alene hjemme, tog han den med sig i seng. En gang var den hoppet ud af sengen og havde tisset på gulvet. Da karlene kom hjem, hev de Vilhelm op på gulvet og slæbte ham et par gange frem og tilbage i tisset, så var det tørret op.

Hvis karlene blev lækkersultne, sendte de et par flyttedrenge til Sønderholm efter brød. Det kunne flyttedrengene tjene et stykke kage ved.

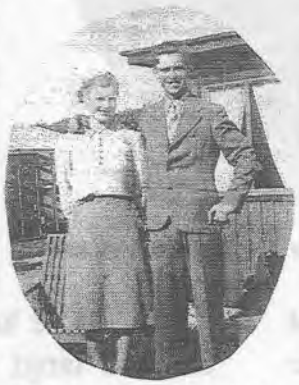

Vilhelm og Line Marie
Nibe, 1939

Engang havde en af karlene slået Vilhelm. Så tog hans mor hat og frakke på, tog med rutebilen ud til gården og sagde til Lars Peter, at hvis han syntes Vilhelm trængte til det, måtte han nok give ham en lussing, men hun ville virkelig ikke have, at karlene gik og slog på ham.

Vilhelms mor syede gammelt tøj om til ham. Engang gik der på en skoleudflugt hul på en tynd buksebag. Så måtte han sætte sig, hvor han kunne, da kammeraterne ville trække hans skjorte ud af hullet. Nogle af årets højdepunkter var juletræ i Skolen og i Nibe. Når han skulle i byen, blev han kaldt ind til Katrine og fik ører og hals efterset. Da Vilhelm blev konfirmeret måtte han ryge. Så købte hans far en pose tobak, som skulle forslå i en måned. Det blev skrevet på en liste, som lå derhjemme, sammen med andre ting som han fik, f. eks. en sodavand som han havde fået til juletræ. Til november blev der købt arbejdstøj, og hvad tøj han havde brug for. Det blev så skrevet på listen, og det hele blev gjort op til november, og resten af pengene kom i sparekassen.

Før Vilhelm kom ud at tjene, var han bydreng hos en gartner i Nibe. Det fik han kun få ører for, men så fik han drikkepenge, når han løb på sygehuset eller til fine damer med blomster.

Vilhelm har fortalt, at han var så bange for, at hans mor skulle dø, for hvem skulle så vaske hans tøj og stoppe hans strømper. Han kunne selvfølgelig ikke gennemskue, at han ville blive voksen og kunne klare sig selv.

Vilhelm som voksen

Nu har jeg fortalt, hvad Vilhelm har fortalt mig om sin barndom. Så vil jeg gerne fortælle, hvordan det gik ham som voksen.

Vilhelm blev ved med at arbejde med landbrug. I april 1938 blev han indkaldt til militærtjeneste ved ingeniørtropperne i København, og han kom hjem i november samme år. På det tidspunkt var jeg kokkepige på Jernbanehotellet i Nibe. Vi mødtes i juni 1939, og der gik

fem, år inden vi giftede os.

Vilhelm ville gerne have sit eget landbrug, men tiderne var meget usikre på grund af krigen. Han gjorde det til en tradition, at halvdelen af hans løn skulle i sparekassen. Han havde lyst og evne til at handle med dyr. Tit købte han om foråret unge kvier, føl og får, lejede græsning til dem om sommeren, og solgte det til det dobbelte om efteråret. Kort tid efter vi var blevet gift, kom sognerådsformand Kresten Kristensen, Vokslev, og tilbød os pladsen som bestyrerpar på vandrerhjemmet Storedalsmøllen i Binderup. Det tilbud tog vi imod og var der i fire år. Dengang var det kun tilladt for gående eller cyklende at bo på vandrerhjem, men det bød jo også sig selv, da ingen havde bil på det tidspunkt. Der kom enkelte fra udlandet, men mest unge fra Aalborg, som kom lørdag aften og rejste tilbage med toget søndag aften. Vi mødte mange flinke unge mennesker. Da vi havde været der i fire år, blev vandrerhjemmet solgt til spejderbevægelsen.

Vilhelm i dag

På det tidspunkt blev en gård i Øster Falde udstykket i 1949. Gården lå imellem Farsø og Løgstør. Her søgte Vilhelm og fik 20 tdr. land. For at have et sted at bo, rejste Vilhelm til Aalborg og købte en flygtningebarak som vi kunne bo i, mens vi byggede, men samtidig fik vi tilbudt to karlekamre på gården, som blev udstykket. I stedet blev barakken fyldt med kyllinger. Da de blev til høns, blev de vores første gode indtægt. Vi fik 37.000 i byggelån, men det ville koste 39.000 at bygge, så for at tjene de sidste 2000 fik Vilhelm arbejde fra april til november hos mureren, som byggede ejendommen.

Det kom til at gå rigtig godt. Da vi havde boet der i fem år, havde vi penge til at købe en bil, og det forandrede vores liv fuldstændigt; nu kunne vi besøge vores familie i Vokslev og Nibe, og når vi fik benzin for 10 kr., kunne vi køre langt.

Da der så igen var gået nogle år, ville Vilhelm gerne købe en traktor. Den turde han ikke låne penge til uden en ekstra indtægt, så derfor fik han en mælketur og lånte 20.000 kr., som kunne betale for traktor, vogn og markredskaber. Det var alt sammen betalt på to år, men Vilhelm ville godt fortsætte en tid endnu. Efter nogle år fik mejeriet tankvogne, som han så kørte i tretten år. Så havde han kørt mælk i ialt nitten år. Samtidig serverede jeg på Vilsted Aakro i tolv år. Da vores børn kom hjemmefra, var jeg aldrig hjemme lørdag og søndag, og derfor fik jeg arbejde som hjemmehjælper, hvad jeg var i sytten år. I 1986 solgte vi ejendommen for 850.000 kr.

plus dyr og mælkekvote, så der var sket forandring i de 38 år vi havde været der.

Vi fik tre børn. Søren, den ældste, blev uddannet til blikkenslager; han blev syg og døde som 50 årig. Margith, vores pige, er sproglærer i Viborg, og Preben, den yngste, er præst og har embede i Mariendalskirken på Frederiksberg.

Da vi solgte ejendommen, købte vi et dejligt hus i Trend, som lå ved å, skov og fjord. Der boede vi i ti år og fejrede vores guldbryllup i 1994. Nu er vi flyttet nærmere til byen og bor i dag i Ranum.

Vilhelm har været en god og omsorgsfuld mand og far. Vi synes, vi har haft et godt liv med en dejlig familie og gode venner. Vilhelm er i dag 83 år og har det stadig godt.

Line Marie Ulstrup, født Fristrup.

ERINDRINGER FRA UDSTYKNINGEN AF ST. RESTRUP

Johan Skjoldborg er mere end nogen anden blevet kaldt husmændenes digter, idet han omkring århundredskiftet begyndte at skrive om jævne folk. Med sin åndelige og sociale livsholdning satte han gennem sin digtning husmændene i bevægelse, efter at de faktisk havde været glemt i omtrent 100 år. For husmanden kom ikke med, da bondestanden fik sin frihed ved stavnsbåndets løsning i 1788. Han var fæstehusmand til 1850, da husmandshoveriet endelig blev afskaffet.

I 1896 blev den første husmandsforening stiftet i Klim, og i 1899 kom loven om oprettelse af husmandsbrug, og hvorfor?

I min fars tid - han er født i 1883 i Sønderholm - var det ganske almindeligt, at der blev født 10-12 børn på hver gård, og det er klart, at der ikke kunne blive en gård til hver af dem. Der var sådan set tale om overbefolkning.

Det er velkendt, at der i disse år skete en kolossal udvandring, især til Amerika, hvor løfter lokkede med billig jord og guld og grønne skove.

De, der ikke havde mod og mandshjerte til disse eventyr, søgte da at erhverve sig et husmandssted, så de kunne blive selvstændige og selvhjulpne bønder.

For at få oprettet flest mulige husmandshjem afholdt Aalborg Amts Husmandsforening i fællesskab en generalforsamling den 27. marts 1909 på Højskolehjemmet i Aalborg, med det formål at oprette en Udstykningsforening.

Der blev tegnet 2500 medlemmer. Lovene vedtoges væsentligst i overensstemmelse med det forslag, et udvalg havde udarbejdet. Udstykningsforeningen var dermed en realitet. Foreningens navn blev: Husmændenes Udstykningsforening i Aalborg Amt.

Til bestyrelse valgtes følgende 7 medlemmer:

Carl Sørensen, Vårst, formand
Lærer C. Visse, Frejlev, sekretær
A. Dalum, Mejlby, kasserer

endvidere var i bestyrelsen:

Marinus Langeland,
Hans P. Sørensen
Ole P. Nielsen
Jens Jensen, Als Brohuse

Til forretningsudvalg valgtes formanden, kassereren og sekretæren. Det overdroges til forretningsudvalget at

forhøre om optagelse af lån. Dette skabte ingen problemer, idet hvert medlem skulle garantere for et beløb på kr. 35.-, og garantien skulle være solidarisk indenfor hvert sogns husmandsforening.

Fra den 17. august 1909 til den 26. september 1912 havde udstykningsforeningen købt i alt 6 gårde til udstykning.

Lærer C. Visse

Men udstykningen af St. Restrup var - og er - den største og samtidig den mest berømte, der er foretaget af den art her i landet, og den vakte derfor også stor opsigt.

Jeg skal i det følgende skildre, hvordan husmændene købte Herregården, der gennem generationer havde været beboet af betydelige adelsslægter.

En dag i sommeren 1912 holdt der en ponyvogn med et islænderforspand i gården. I vognen sad de 3 mænd, husmand Jens Jensen, Als Brohuse, gdr. Mads Madsen, Malle Hedegård og lærer Visse, Frejlev. De var repræsentanter for Aalborg Amts Udstykningsforening og ønskede at købe gården til udstykning.

De havde hørt, at Veidemann, der ejede herregården, agtede at sælge, og mødte så som købere. Veidemann gik ud til mændene og spurgte, hvad de ville, og fik svaret, at de havde hørt, at St. Restrup var til salg.

At han ikke anså mænd med et sådant forspand for de rette købere er let at forstå, og han svarede derfor benægtende. Så havde ejendomsmægleren løjet for dem, erklærede Jens Jensen. - Nå ja, men her skulle en større udbetaling til, mente Veidemann, selv om han vel nok kunne lade noget stå. Da var det, Jens Jensen gav det bekendte svar:

"Bevares, Godsejeren må ikke tro, vi handler med træpenge. Når handelen er sluttet, er pengene på bordet."

Når han kunne svare så overlegent, skyldtes det, at man havde aftale i så henseende med Aalborg Discontobank.

Udvalget besø først besætningen, drak derefter kaffe med Veidemann, og denne kørte så ud over ejendommen med dem.

Han forlangte kr. 400.000,- for det hele med undtagelse af møblerne i Riddersalen. Udvalget var enig om, at det var billigt, men de var ikke jyder for intet. Møblerne skulle medfølge. Derpå

Marinus Langeland

Forstander Kresten Balle og hustru, Kristine

strandede handlen i første omgang.

Nu sad de 3 mænd i Frejlev Østre skole og ærgrede sig over, at de ikke havde købt. Da ringede Godsejeren til dem, at de kunne måske endda komme overens, om de ville komme derop igen. Men nu var de ovenpå: Ville Godsejeren dem noget, kunne han komme til dem.

Og i Frejlev Østre skole blev slutsedlen nu underskrevet:

Købesummen blev kr. 400.000,-; alt medfulgte med undtagelse af 3 køreheste, 1 plag, 1 fedesvin, 50 tdr. havre og herskabsvognene. Køkkenhaven var udlejet til kr. 500,- og kroen til kr. 996,- årlig, men begge kunne opsiges med 1/2 års varsel.

Man aflyste jagten og ophævede kroens spiritusbevilling, men samtidig blev lejen sat ned til kr. 500,-. Senere købte kroforpagteren kroen med tilhørende landbrug for kr. 15.000,-, og i 1917 afskaffedes beværtningen.

Der var en del forslag fremme om, hvad hovedbygningerne på St. Restrup skulle anvendes til. Men den 18. august 1914 vedtoges at billige salget af St. Restrup Hovedbygning, med park, have, staldbygninger, forvalterbolig og smedie samt ca. 33 tdr. land mark og 2 tdr. land dameng og 8 tdr. land gl. mose samt ca. 225 tdr. land skov for i alt kr. 124.000,-. Kontrakten om køb afsluttedes med A/S "De nordjydske Husmænds Folkehøjskole på St. Restrup".

Skoven blev senere solgt fra til konsul Justesen, Aalborg, for kr. 48.000,-. Senere købte skovejer B. Jacobsen den af Justesens dødsbo.

Da det nu var vedtaget, at der skulle oprettes en Folkehøjskole, gjaldt det om af skaffe midler, og dem søgte man at skaffe ved en aktietegning.

Aktierne skulle være rentefri og på kr. 10 , -, så enhver kunne være med.

Ad denne vej skaffede man kr. 30.000,-, men det beløb fandt man for lille at begynde med. Så skød udstykningsforeningen kr. 10.000,- til, og nybyggerne på St. Restrup gik alle ind på, at der af overskuddet ved udstykningen måtte tages andre kr. 10.000,- til Højskolen. Og med disse kr. 50.000,- vovede man at begynde.

Til forstander fik man den daværende forstander for Bramminge Efterskole, Jens Nielsen Brande.

Skolen fik navnet "De nordjyske husmænds folkehøjskole på St. Restrup.

Til fast medhjælper fik Brande højskolelærer K. Ravnholt. Men Brande

Peter Langelands husmandsbrug, Nibevej 450, ca. 1915 - 20.

døde pludselig omkring julen 1917.

Som ny forstander ansattes lærerparret Kristine og K. Balle, der var lærere på Kærhave Husmandsskole. Med stor dygtighed ledede forstander Kresten Balle St. Restrup Husmandsskole i 30 år, som ny forstander herefter valgtes Svend Haugård, der også med stor dygtighed ledede skolen i en årrække.

Ved købet havde St. Restrup et tilliggende af ca. 1.525 tdr. land, og efter oprettelsen af højskolen med de foromtalte jorder var der ca. 1.300 tdr. land tilbage.

De ca. 1.300 tdr. land blev da udstykket i 50 parceller af forskellig størrelse, men mange af dem er på 12 tdr. land mark, 3 tdr. land eng og 1 td. land tørvemose.

Udstykningsforeningen lagde budget og vedtog, at prisen skulle være kr. 400,- pr. td. land for jord, og prisen på bygninger var ca. kr. 6.000,-, eventuelle købere kunne derfor købe en Restrup ejendom for ca. kr. 12-13.000,- uden besætning. Og hvis de havde kr. 1.500,- til udbetaling, blev de godkendt som købere.

Der var 270 ansøgere, så parcellerne var lette at afsætte; endvidere fik de fleste af parcellisterne kreditforeningslån - der er ingen, der har statslån, men da udstykningen gav overskud, tilbagebetaltes senere 32 1/2% af købesummen i bonus.

Det var en broget flok, der begyndte på de 62 tdr. land store herregårdsmarker, der nu var opdelt i parceller. Vores nærmeste nabo havde været møller i Nørholm, og blev aldrig kaldt andet end Møller Laurits, en anden nabo var uddannet snedker, en var murer, 2 havde været en tur i Staterne, men havde opgivet og var vendt hjem igen, men hovedparten var dog uddannet ved landbruget.

Og hvordan begyndte de så? - Ja, de begyndte faktisk i bedste nybyggerstil. Begyndte med at bygge et hønsehus, her lavede de mad, boede og sov i samme rum. Petroleum var deres eneste energikilde, primus brugtes til madlavning, en køkkenlampe var deres eneste belysning. De, der først blev færdige med at bygge, overlod gæstfrit en stue, de andre kunne bo i, til deres ejendom var færdig.

Restrup Kro var fuldt belagt, både med spisende og logerende nybyggere. De to nybyggere Marie og Peter Langeland var midlertidigt flyttet ind i Skovfogedboligen, de havde adskillige folk i kost. For at få mælk til madlavning havde Peter Langeland købt 4 køer, de stod i tøjr rundt omkring, hvor der var lidt græs, men indtil han fik sin kostald bygget færdig, blev køerne - for at være i husly om natten - lukket ind i stenkisten under landevejen, der går gennem Restrup Skov.

Peter Langelands gode ven, Anders Christensen (de havde tjent sammen hos Johan Skjoldborg på Dynæs) var fast pensionær hos Langeland. For kost og logi skulle han malke Peter Langelands køer 3 gange daglig.

En stor fordel for nybyggerne var, at udstykningsforeningen havde lavet så fint et budget, at der var penge tilovers til et vandværk, der dækkede hele området. I stedet for 50 boringer og en pumpe til hver ejendom, fik alle indlagt vand med vandhane i såvel stald som stuehus. Vandværket med pumpe, rørledninger og vandbeholder, der fungerer den dag i dag, blev overdraget J. Chr. Thestrup, Bjerringbro til et beløb

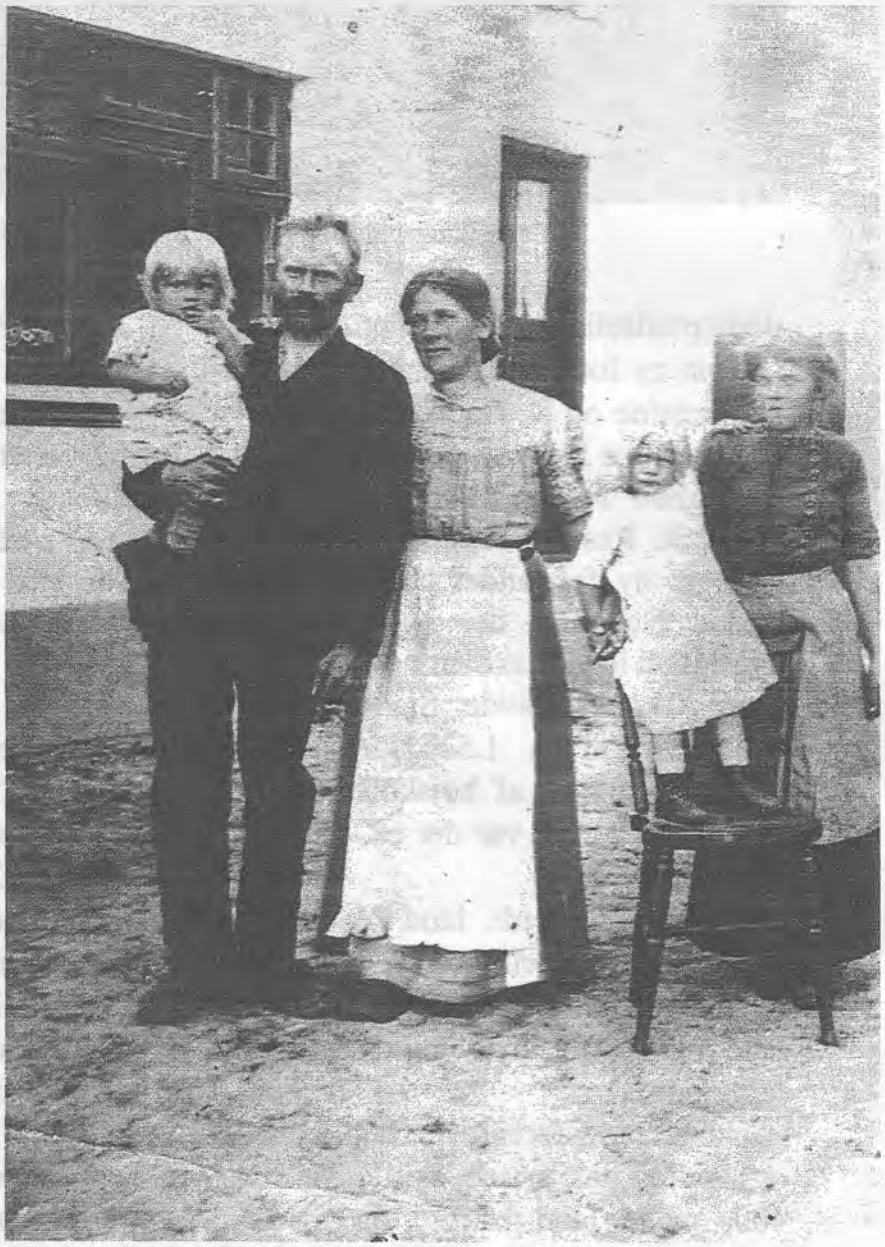

En Pioner-familie i St. Restrup
Peter Langeland med Dagmar, hustruen Marie og barnepigen Marie.

af kr. 12.200,- kontant.

Nybyggerne hjalp til med at bygge deres ejendom, de havde ofte været på markarbejde et stykke tid om morgenen, inden håndværkerne kom, da skulle de være klar til at blande mørtel. Blandemaskine fandtes ikke dengang. Om aftenen tog de en tørn i marken igen. Da bygningerne var færdige, kunne de helt koncentrere sig om markarbejdet, hvilket også var tiltrængt. Jorden var forsømt, udpint og fuld af senegræs.

Jeg kan huske, min far harvede, harvede og harvede i een uendelighed for at få senegræsset op. Derefter rev han det sammen med en hesterive, jorden blev omhyggelig rystet fra, og senegræsset kørt hjem til kreaturfoder. Intet måtte gå til spilde. Det var ikke store afgrøder, der avledes de første år.

Oskar Visses mønsterbrug, ca. 1920

En stadig trussel havde nybyggerne de første år, og det var sandflugten. En vestenstorm kunne på en dag fuldstændig ødelægge en roemark eller kornmark, så der måtte en omsåning til. Derved forringedes udbyttet betydeligt.

Peter Langeland, der på mange områder var initiativtager og foregangsmand, indså snart, at læplantning var løsningen. Han satte sig i forbindelse med gdr. Anton Sørensen, Haubro, der var en foregangsmand på læplantningens område, og ved hans hjælp, idet han skaffede dem planter, blev alle parcellerne hurtigt omkranset af læbælter, der bevirkede, at sandflugten hæmmedes. Jorden blev ikke så udtørret.

Det efterhånden stigende antal køer og svin og dermed mere naturgødning samt kunstgødning bevirkede, at afgrøderne kom til at stå i en frodighed, som ingen havde forestillet sig, på de gamle herregårdsmarker.

Der herskede blandt nybyggerne en sjælden hjælpsomhed og samhørighed, alt kunne de låne af hverandre, lige fra såmaskine, en kop sukker, til en frisk skrå. Hvis en nabo skulle til familiefest og ikke kunne nå hjem til aften, var det en selvfølge, at hans nærmeste nabo kom for at malke og fodre hans dyr. Mange af omegnens folk var forargede over, at man sådan splittede den gamle gård ad, og mange var også tilbøjelige til at se ned på disse nybyggere.

"Nå, du er vel en af de nye godsejere fra St. Restrup?" spurgte en af egnens gårdmænd hånligt, da han traf en af dem - og fik omgående svaret:

"Ja, og du er vel søn af en af mine forhenværende hovbønder."

Men egnens folk frygtede især for at få et helt slæng af forarmede familier på

Sønderbyvej 24, ca. 1915

fattiggården. Hvordan skulle nybyggerne vel klare sig ved disse små og forholdsvis dyre ejendomme, når godsejeren havde vanskeligt ved at klare sig på den jord, der nu skulle ernære 50 familier. Man spåede sig alt ondt i fremtiden for sognet.

Også længere ud drøftedes udstykningen. Der gik fantastiske påsagn om købet af godset såvel som følgerne deraf. Mens nogle skildrede det hele i strålende farver, skrev andre - f. eks. forpagter Lawaetz, Kalundborg Ladegård - advarende imod en udstykning; der ville kun følge ulykker deraf og mest for de husmænd, som fik ejendomme ad den vej.

Peter Langeland svarede ham, og han blev samtidig indbudt til at besøge St. Restrup, for ved selvsyn at erfare virkningen af udstykningen.

Lawaetz tog mod indbydelsen. Jeg kan stadig huske, da Peter Langeland og Lawaetz kom kørende i hestevogn, drejede ind på vores gårdsplads og talte lidt med min far.

Lawaetz måtte indrømme overfor Peter Langeland, at han havde taget fejl. Men det skyldtes, mente han, at det både var elitebrug, der var oprettet, og elitehusmænd som havde fået dem.

Hvad nu den første påstand angik, kunne det kun gælde størrelsen, for jorden var ikke mere end af middelgod beskaffenhed. Derimod kunne det måske nok siges, at der var forholdsvis mange dygtige landmænd mellem nybyggerne.

Og den store opmærksomhed, som udstykningen vakte, og som bl.a. gav sig udslag i en mængde besøg fra andre egne af landet - også fra udlandet - har vel nok ægget nybyggerne til at vise, hvad de duede til.

Kommunens beboere fik i alt fald ingen grund til at klage. Heller ikke samfundet som helhed led tab ved udstykningen - tværtimod.

Johanne og Peter Stoffersen med sønnerne Svend og Ejnar, ca. 1920

I Peter Langelands føromtalte svar til forpagter Lawaetz oplystes, at på gården holdtes der før købet 1912: 30 heste, 310 stk. hornkvæg, 100 svin, 50 høns og 40 får. Efter udstykningen: 125 heste, 488 stk. hornkvæg, 428 svin, 2.000 høns og 48 får.

Før udstykningen levede der godt 50 mennesker på gården, efter den ca. 300, hvis kår gennemgående var langt bedre end de førstes.

Herremanden opgav 1909 til kommunen en skatteindtægt på kr. 3.300,- forhøjet af skattemyndighederne til kr. 5.000,-. 1918 opgav de 50 husmænd tilsammen kr. 87.000,-. Det var ganske vist i en anden tid, men en sammenligning med andre herremænds indtægtsstigning giver grund til at antage, at herremanden højst havde angivet omkring kr. 10.000.00-15.000.00.

Diget omkring St. Restrup

I 1770-80 lod Grev Iver Rosenkrantz Lewetzau opføre et dige, der omkransede al herregårdens jord.

Diget var 4 1/2 mil langt, målene var 3 al. højt, 5 al. bredt forneden, 3 al. foroven, med en grøft på hver side. Det har været et kæmpearbejde for vore forfædre at opføre og vedligeholde diget.

Når det skal nævnes her, er det fordi, det var vi børns kæreste legeplads, såvel vinter som sommer. Da far havde købt parcel nr. 1, der var beliggende i det vestlige hjørne af herregårdsmarken, havde vi dige både langs sydsiden og vestsiden af vores mark.

Om vinteren, når snefygningen havde fyldt sneen helt op til digets overflade, havde vi den herligste kælkebane, fra digets top og ind over marken. Om sommeren var diget simpelthen et eventyr af alle mulige selvgroede planter - bl.a. klokkeblomster, mælkebøtter, lyng og

blåbær.

Ikke at forglemme syreblade - en lavstammet ukrudtsplante, bladene var ca. 3 cm i omkreds. Det var en af de tidligste planter om foråret. Af far fik vi børn besked om at spise syreblade hver dag i de ca. 3 uger, de var skøre og saftige, og de smagte absolut ikke godt. Vi spurgte far, hvorfor vi skulle spise dem, og fik kun det svar, at det var godt for helbredet.

Mange år senere, da vi første gang fik en askorbinsyretablet på tungen, var vi med et ryk tilbage i barndommens april, syrebladets ildsure smag sad ætset i erindringen, ingen fejltagelse var mulig. Gang på gang må vi falde i forundring over bondeslægtens viden og erfaring.

Svend Stoffersen

Kilder:

Forhandlingsprotokol for Husmændenes Udstykningsforening for Aalborg Amt.

Lars Frederiksen: Nørholm Sogns Historie.

Kresten Kolding: St. Restrups Historie.

Ellen Langeland Knudsen, Nibe.

(Disse erindringer har tidligere været offentliggjort i "Barn af Himmerland", nr. 3, 1983)

KRISTINE MELGAARD PEDERSENS ERINDRINGER

Når jeg nu prøver at skrive lidt, vil jeg gerne fortælle om livet på en bondegård i min barndom og tidlige ungdom. Men først noget om mit hjem.

Jeg er født den 16.2.1898 i Nørholm sogn, "Nørholm Vestergård", som ligger 2 km vest for Nørholm by. Min far var Søren Thomsen Nielsen, f. i Storvorde den 26.12.1864, død den 1.6. 1940. Efter at have været soldat ved Den kgl. Livgarde købte han i 1888 en gård i Nørholm. Han blev da gift med Kristine Melgaard, der også var fra Storvorde. Kristine Melgaard døde i 1894. De havde 2 små piger, som jo senere blev mine søstre. Min far solgte nu gården i Nørholm og købte "Nørholm Vestergård". I 1896 blev han gift med Kirsten Pedersen, f. den 20.3.1871, død den 1.6.1959. Hun var datter af Maren og Knud Pedersen, Nørholm. Min bedstemor, Maren, var af den vistnok velkendte Bøcher-Frederiksen slægt.

Jeg har 2 brødre, 2 og 6 år yngre end jeg. Min ældste bror, Knud, overtog vort hjem i 1932, og min bror Kristian, gården "Lundsten" ved Nørretranders. De blev begge gift.

Jeg havde en god og tryg barndom. Da jeg blev gammel nok, måtte jeg hjælpe lidt til og fik da nogle pligter, men ikke mere end at der også var tid til leg og andre ting. Sommerferie havde jeg hvert år hos familie nær og fjern. Jeg havde ikke rigtig nogle legekammerater til daglig, men der kom ofte familie på besøg, selv om man måtte køre langt med hestekøretøj, om vinteren på slæde. Først da jeg kom i skole, fik jeg veninder.

Jeg husker ikke at min far har revset mig særligt, men havde jeg gjort noget forkert, hvad der naturligvis skete, så mindes jeg min fars stille og rolige stemme, der spurgte om, hvordan jeg dog var kommet af sted med det, eller lign., og det var en lettelse for sjælen. Men sådan var min far, stille og rolig, han sagde ikke meget, men der var en

Kristine Melgaard Pedersens bedsteforældre, Maren Kirstine og Knud Pedersen, Nørholm, 21.5.1892.

indre fortrolighed mellem os.

Min mor var vel nok lidt mere rask i det, men hun var omsorgsfuld for os, og vi havde det godt sammen derhjemme. Jeg havde et godt forhold til mine søstre, men allerede mens jeg var barn, blev de begge gift med landmænd, den ældste søster ind i familien Munk der på egnen. Vi gik i Klitgård skole, ca. 2 km. vest for Nørholm. Der var også skole i Nørholm, afstanden var den samme, men det var en mere øde strækning dertil. Min mor havde gået i skole der, hos lærer Brøndum.

Vort lærerpar i Klitgård, Petrine og Hans Chr. Sørensen, virkede der i over 30 år og satte deres præg på egnen. De kom meget i mit hjem, og fru Sørensen besøgte vist alle både i glæde og sorg, men alle var også velkommen hos dem.

Engang druknede der en fisker i Klitgård fra kone og en stor børneflok. Der var vel ikke andet til dem end fattighjælp. Fru Sørensen gik da rundt til alle hjem på egnen og samlede ind til dem, og alle kunne jo nok undvære lidt, så der kunne blive mad og tøj til børnene. Jeg husker, at hun kom og spurgte min mor, om hun ville følge med til Nørholm by, hvad hun da også gjorde.

Vi havde i mit hjem 2 karle, og om sommeren en hyrdedreng. Køerne blev jo koblet sammen og trukket ud og ind 2 gange daglig og skulle også flyttes et par gange, i hvert fald så længe vi også malkede om middagen, men det holdt man omsider op med, og nøjedes så med malkning morgen og aften. Vi havde en pige, sommetider 2, da de jo hjalp med markarbejde og malkning, med roer, hø og høst, nogle steder hjalp de endog med spredning af gødning.

Arbejdsdagen var dengang længere end nutildags, ofte måtte man op at malke kl. 5, når mælken skulle tidligt af sted til mejeriet. Pigerne rensede spande efter malkning. Karlene havde fodret og renset. Forkarlen striglede hestene i stalden. Derefter var der morgenmad. Engang bestod den af kogt mælk med brødterninger, derefter sigtebrød og kaffe. Senere gik man over til smørrebrød, kogt mælk og kaffe. De der skulle

i marken, fik madpakke og øl med til formiddagen.

Middagsmaden spistes præcis kl. 12, da var alle samlet om det lange bord med fast bænk langs væggen. Far sad ved bordenden, karlene på den faste bænk, efter rang; undertiden var der også en daglejer. På bænken ved den anden side af bordet sad mor, piger og børn. Far bad bordbøn. Vi fik 2 retter mad, først grød, vælling, sødsuppe eller lign., derefter kartofler med stegt flæsk, frikadeller eller anden slags kød. Fisk fik vi vel een gang om ugen. Af og til fik vi suppe med boller, grønkålssuppe, gule ærter eller lign., så var der gerne tilberedt så meget, at man kunne få opvarmet dagen efter, men så fik man pandekager eller lign. bagefter. Om søndagen fik vi ofte steg, eller også fjerkræ,, tillavet på forskellig måde, det havde vi jo også selv.

Til aften blev der smurt mad, men der var også kartofler, stuvede eller tillavet på anden måde, samt kogt mælk.

Jeg mindes, da vi alle spiste af store fade; men da jeg var ca. 6-7 år, skulle vi have bygget en ny lade og have håndværkerne i kost, da ville min mor, at vi skulle spise af tallerkener, og det blev vi så ved med efter den tid. Man holdt middag til kl. 2, og kaffen blev så serveret lidt før.

Om søndagen blev der kun lavet det nødvendige arbejde. Dyrene skulle jo passes, der skulle malkes, så folkene havde fri på skift.

Min far gik meget i kirke; hvis min mor var med, blev der som regel spændt for jumbe eller ponyvogn. Der var ofte flere fra hjemmet med i kirke, det var en naturlig og selvfølgelig ting.

Om aftenen var alle samlet i den store opholdsstue, der var ikke opvarmet andre steder. Pigerne sad med deres håndarbejde, andre med spil, skak eller lign.

Far læste sommetider højt, fortællinger eller anden litteratur. Ind imellem sang vi, men det blev nu mere senere, da mine forældre købte et orgel, og jeg lærte at spille. De sang begge godt og gerne; jeg mindes deres yndlingssange. Mærkeligt at vi børn ikke arvede nogen sangstemme. Pigerne skulle ud at malke kl. 8, og forkarlen fodrede heste flere gange i løbet af aftenen; ca. kl. 9 fik vi kaffe eller andet, om sommeren af og til frugtgrød.

Rengøringen var besværlig dengang med de hvidskurede ting, borde m.m.. Dertil blev der brugt en halmvisk snoet fast sammen, samt sand og sæbe der var rørt sammen.

Det fine hvide sand blev hentet ved fjorden, og det brugte man også til at strø i staldene med. Vi havde stengulv i køkken og bryggers, og der var komfur og gruekedel. Der var også et lille, men pænere køkken, det blev ikke så meget brugt, men der og alle øvrige steder havde vi bræddegulv, som blev skuret og ferniseret.

Den månedlige vask var en streng dag. Efter iblødsætning blev tøjet kogt, derefter vasket på vaskebræt og kogt igen. Vi fik da omsider lavet en vaskemaskine, hvor man stod og vuggede frem og tilbage.

På loftet havde vi en stor rulle med kampesten i, den var der 2 om at bruge, den afløste manglebrættet, som jeg husker at min mor eller pigerne stod og rullede med. Til strygning havde vi en stor jernpande på komfuret, hvor tre jern blev opvarmet og skiftet ud efterhånden.

En gang om måneden (ca.) blev der bagt i stor ovn. I enden af udhuset var der en stor stue, bagestue. Der var en lille forgang dertil, og efter stuen var

der et rum med ovnen, hvor der også var plads til noget at fyre med. I den ene side af stuen var der et stort dejtrug til rugbrødsdej, som blev lagt aftenen før; der blev æltet en surdej i, som var taget fra ved forrige bagning. Om morgenen blev dejen så æltet op igen, og senere formet til vistnok 10-12 store brød.

Der var også et firkantet trug med skrå sider, det kaldtes en flat og var til sigtebrødsdej, som blev lagt om morgenen. Der var et langt, hvidskuret bord, og ind til den side hvor ovnen var, fandtes en bilæggerovn, det er en kakkelovn med lange ben og et rum, hvor man kunne sætte en vandkedel ind. Man fyrede fra den anden side muren, det var rummet med ovnen. Ovenover kakkelovnen var der sat nogle tremmer op, der kunne man sætte brød ind til hævning.

Aftenen før der skulle bages, blev der sat en tørveskrue med lyng ind i ovnen. Lyngen hentede man på heden om efteråret. Når tørveskruen var tændt og brændt ud om morgenen, skulle den varmes færdig og køres rundt i med en dertil bestemt indretning (ildrager), det var mest min far der passede dette. Når ovnen var varm blev asken fejet ud, og så satte man først rugbrødet ind, dernæst sigtebrød, og derefter var ovnen varm nok til kaffekage eller lign.

Rugmel og sigtemel var egen avl og havde været hos mølleren for at blive malet. Vi fik også lavet byggryn, alt hos mølleren i Nørholm, senere avlede vi hvede og fik så også lavet flormel.

Ca. en gang hver måned blev der brygget øl. Man satte et kar med en tap i bunden ind i bryggerset, lagde halm i bunden af karret, derpå malt, som også blev lavet hos mølleren, af egen byg, så kom der humle på og kogende vand. Det stod til næste dag og blev så tappet på anker og kom i kælderen. Til jul blev der lavet en særlig fin, mørk øl, senere kom der så vand på igen til en tyndere øl.

Jeg kan ikke huske, at min mor spandt, selv om vi havde en rok stående. Ulden blev sendt hen for at blive spundet, og det hvide garn blev brugt til uldtrøjer, men det der skulle strikkes strømper af blev farvet. Fårene blev vasket og klippet forår og efterår.

Om efteråret blev der slagtet får og lam. En del deraf blev saltet, bl.a. lårene, som derefter blev røget og anvendt som pålæg om vinteren. Men steg og frikasse blev der da også. Finker lavede man af hjerte, lunger, nyrer, noget lever og lidt småben. Det hele blev kogt, derefter hakket i små stykker på hakkebræt, tilsat salt, peber, løg og eddike og jævnet lidt. Talgen blev brugt til lys.

Aftenen før der skulle støbes, blev der tvundet væger af bomuldsgarn, og disse blev sat på nogle pinde. Om morgenen blev der kogt vand, og talgen blev smeltet og hældt i. Lysene blev dyppet og hængt mellem trinene på en stige, som var anbragt dertil. Efterhånden som de stivnede, blev de dyppet igen, til de havde en passende tykkelse.

Et dagligt arbejde var renholdelse af lamper og lygter. De skulle renses, vægen klippes, glassene pudses, og der skulle fyldes petroleum på.

Af juleforberedelser husker jeg, at pebernødderne blev bagt tidligt i den store ovn. Naboerne lånte plader hos hinanden, så de kunne fylde ovnen op, så man måtte tale sammen om, hvornår man ville bage. Når pebernødderne var bagt, kom de i en mejerispand og blev gemt til jul; der skulle jo også være nok til nytårsaften, når børnene var ude at rasle.

Når der skulle slagtes gris, måtte en af kvinderne ud at røre i blodet til det var afkølet. Derpå skulle tarmene renses, de store til blodpølser, de smalle til medister. Partering og det øvrige begyndte man på næste morgen. Pasning af fjerkræ var også kvindernes arbejde.

Min mor havde altid mange skrukhøns. De rugede både kyllinger, ællinger og kalkunkyllinger ud.

Min mand har i sine erindringer skrevet om, hvordan de som børn måtte ud at trække hakkelsemaskinen om aftenen. Det var jo før de fik nogen trækkraft ind. Jeg kan huske der blev brugt en hestegang til trækkraft. En hest blev spændt for en stang, der så kørte rundt som en karrusel. Der blev skåret hakkelse, kørt vand op i en beholder, der var en dyb brønd i gården hvor vandet så blev pumpet op, og vi havde vandhaner både inde og i staldene. Skulle der tærskes var der vist en hest mere for.

Mens man brugte stråtag på husene, blev rugen tærsket med plejl, det blev det hele jo førhen og det blev man da også ved med flere steder. Vi fik derefter en vindmotor. Den var god, undtagen hvis der var stille vejr flere dage i træk. Hvis ikke beholderen da var fyldt op, måtte man hejse vandet op med spande fra den dybe brønd, og køre til møllen for at få korn malet til grisene. Vindmøllen blev afløst af en petroleumsmotor, som vi brugte indtil elektriciteten kom, hvilket først skete på min hjemegn i 1936.

Om foråret gravede man tørv i nogle dage. 3 mand kørte til Restrup og havde mad med til hele dagen. Den ene skar tørvene ud, en anden trillede dem hen, hvor de skulle lægges i rækker, som senere skulle vendes igen. Efter endnu en tid blev de sat i skruer eller stakke, og når de var tørre, blev de kørt hjem og stablet i tørvehuset. Altid var der nok at bestille; haven skulle jo også passes. Frugt og bær skulle plukkes og tillaves, der skulle jo laves saft og syltetøj nok til hele året. Vi havde altid mange gæster i mit hjem om sommeren, familiebesøg. Min mors familie kom ofte, som yngre betragtede de det som deres andet hjem, idet min mors forældre døde fra 10 børn, hvoraf den yngste var 5 år, så min mor blev der da, til hun blev gift.

Jeg blev konfirmeret 1912 og hjalp derefter til derhjemme de første år. I 1915 kom jeg på Støvring højskole, det var forresten det sidste år min mors morbror, Søren Frederiksen, var forstander på skolen. Derefter var jeg en tid i Aalborg, da de derhjemme havde 2 piger.

Krigen var jo brudt ud i 1914, og i 1915 var der indkvartering i mit hjem, hvor der skulle laves mad til soldater og en officer, heldigvis danske (og ikke som i 1940, hvor vi måtte lukke vore hjem op for tyske soldater; det var svært). Krigen gik sin gang, med mange lidelser, men Danmark blev forskånet og mærkede ikke meget, og fik endog Sønderjylland tilbage. Der havde mange måttet lide under krigen, og de unge blev sendt til fronten, til kamp for det de nødig ville.

Jeg var en tid på et hotel i Aalborg, det daværende afholdshotel i Prinsensgade; ellers blev jeg nu derhjemme.

I 1919 blev jeg forlovet med vor nabo, Niels Pedersen, "Vilsagergård", og den 29.9.1920 blev vi viet i Nørholm kirke af daværende sognepræst Søren Nielsen. Slægt og venner var samlet i mit hjem.

Min mand havde nogle år tidligere

overtaget sit hjem og havde haft husbestyrerinder. Mine svigerforældre havde bygget hus i nærheden af gården.

Da min bror senere overtog mit barndomshjem, byggede mine forældre hus derved.

Min mand har jo skrevet erindringer (*se efterfølgende artikel (red.)*), og de er mest fra vort fælles hjem, hvor vi sammen havde så mange gode år, som jeg mindes med taknemmelighed.

I 1954 overtog vores søn hjemmet. Vores datter var da gift og boede i Vadum.

Vi købte et hus i Hasseris, hvor vi også fik en god tid sammen. Børn og børnebørn besøgte os ofte, og vi følte os også velkommen hos dem.

Den 11. dec. 1968 døde min mand. Han havde haft flere svære sygdomstilfælde, som han bar med tålmodighed. Jeg mindes, da han blev mere svagelig, at han, efter at være gået til ro, kunne istemme denne lille aftensang: Nu folder jeg hånd og tanke til tak for den svundne dag .... eller: Jeg er træt og går til ro ....

Jeg savnede min mand. Jeg tror, at savnet er lige så stort for ældre, der bliver alene, som for yngre. Kun ved man jo som ældre, at man ikke har et langt liv foran sig, men må med tak, også for mange gode minder, se frem til tiden herefter.

Jeg har da haft den glæde, at alle mine kære stadig er kommet til mig, og jeg hos dem, og vi har kunnet glæde os sammen på forskellig vis, ligesom de også er mig til hjælp med mange ting. Tak derfor! Min øvrige familie og venner har jeg da også stadig forbindelse med, men der er nu gået så lang tid, og flere er gået bort, nu sidst min kære bror Knud.

Jeg må bede om tilgivelse både hos Gud og mennesker for, hvad jeg har fejlet og forsømt i de mange år.

Af minder fra min barndomstid står høsten for mig som noget spændende. Engang blev både korn og hø jo mejet med le, og det blev man ved med i nogle år. Vistnok først i årene efter århundredskiftet fik min far en slåmaskine, og så en hesterive, der jo blev trukket med en hest, og høet blev så revet sammen i strenge, som derefter blev samlet i stakke. Der blev en del arbejde med håndrive (en stor trærive med vistnok 10-15 tænder); det var pigernes arbejde, ligesom at hjælpe med at køre høet ind når det var vejret. Det var dejligt som barn at køre med fra engen i sådan et læs og bare ligge og kigge op i luften.

Når kornet var modent, og der var høstvejr, måtte slåmaskinen i gang igen. Der kørtes rundt om stykket, og der skulle 3 mand til at binde (sommetider 4, hvis kornet var kraftigt) for at få det bundet i neg, mens maskinen kørte en omgang.

Sommetider var der een, der rev det sammen i neg med en krat (lille rive) for opbinderen. Der skulle jo også laves et bånd af halmen til at binde neg med, det måtte der øvelse til, det skulle gå hurtigt, og det var nok dejligt, om man kunne nå at rette ryggen og tørre sveden af, inden maskinen nåede rundt.

Pigerne var opbindere, og jeg mindes den pæne påklædning, de havde til dette arbejde: ret lange hvide kjoler eller kitler med lange ærmer og en hvid kyse stivet med virer. Den gik ud for ansigtet og var bundet under hagen; der var en flæse ud om kanten og om halsen. Jeg har ikke haft en sådan, men jeg kan huske, at mine søstre havde.

Kornet blev sat i traver, 6-8-10 stk. i hver, og stod så indtil det var tjenligt til at blive kørt hjem, så laden kunne blive

fyldt op.

Når så det sidste læs var kørt ind, havde mor samme aften festmåltid til alle, som havde hjulpet til, og det var vort høstgilde, hvor man så hyggede sig sammen.

Nå, udvikling var der da, om end den gik langsomt. Far fik da sat på slåmaskinen, hvad de kaldte et mejeværk, negene var færdige til at binde, når de kom fra maskinen.

Senere kom arbejdet med kartoffeloptagning, ikke just festligt at ligge der og kravle og skrabe kartofler op. En mand var foran til at løsne dem lidt. Når vi var nogle stykker i rækken, kunne der da også være lidt fællesskab med snak og gemytlighed, og man så hen til, når mor kom med en kurv med kaffe og tilbehør.

Så skulle roerne tages op og derefter nedkules til vinterbrug. De havde jo også givet et stort arbejde om sommeren med lugning og udtynding.

Den 1. november syntes jeg var sådan en underlig dag. Det var almindeligt dengang, at folkene blev fæstet for et år, og som regel fra 1. nov. Der kunne da være undtagelser. Det hændte da også, at nogle blev 2 eller 3 år samme sted, men der var nu en rejsen den dag.

Så nærmer sig julen. Jeg har tidligere fortalt lidt om juleforberedelserne i huset, men ude var der da også noget, man skulle være færdig med. Mellem jul og nytår havde karlene fri om eftermiddagen, jeg tror næsten indtil helligtrekongers dag.

Juleaften fik vi risengrød og steg. Når vi havde spist, fik børn og karle hver en kop pebernødder, som de kunne more sig med, mens kvinderne fik ryddet og vasket op. Mor og far gik ind i den anden stue og tændte juletræet, og vi kom alle og slog kreds om træet og sang julesalmerne, som man vel gør de fleste steder, endnu da, og alle fik da en lille julegave. På træet hang der poser med godter, som vi hver fik en af.

Far læste juleevangeliet og senere en fortælling af en julebog. Mine forældre købte altid "JULESTJERNEN", og den kan fås endnu. Aftenen sluttede med kaffe.

Juledag om aftenen, "STAFENSAVTEN", var det skik at store børn og unge gik rundt og prøvede at lave forskellige løjer, gemte kaffekander, møgbører og andet; så måtte man ud at lede, da det var ting, der ikke godt kunne undværes.

Nytårsaften var børnene ude at rasle, nogle også om eftermiddagen. De smed "Potter på dør", nogle potteskår og lign.

Når vi slagtede til jul, tog vor slagter, Per Tybo, svineblæren og blæste den op, bandt en snor om, og nytårsaften fik et af børnene den, og lavede så en slags musik dermed. Så kom der bøsser med knaldhætter, som kunne give et lille skud. Mine brødre fik sådanne.

Når børnene havde larmet nok, blev de budt ind hvert sted og fik pebernødder i en stofpose, som deres mor havde syet, og den blev vel fyldt, til de skulle hjem til aftensmaden og fejre nytårsaften.

Der er nu gået så mange år siden da, og alt er meget forandret, og jeg kan døje med at følge med nu i alt, hvad der sker, men må sige Gud tak for den tid jeg har haft og bede om hans hjælp også til det sidste stykke vej her.

Ja årene de rulle og skiftes om på jord, og vore navne glemmes som sne, der faldt i fjor.

Men vor Herre i det høje, han lever!

Kristine Melgård Pedersen f. Nielsen (1986).

ERINDRINGER - AF NIELS PEDERSEN, GÅRDEJER PÅ VILSAGERGAARD MELLEM NØRHOLM OG KLITGÅRD, FØDT I 1883 OG DØD I 1968.

Indsamlet og forkortet af Knud Dittmer, Nørholm.

Barndommen

Selv om vi tidligt måtte hjælpe i mark og ved kreaturernes pasning, havde vi dog også tiere nogle opmuntringer, "store oplevelser", som f. eks. at far engang ved nytårstid kom hjem med to knaldbøsser til os, der vistnok havde kostet 25 øre stk.; da var der vel nok højtid for vi drenge. De fleste gange ellers, når min far var i Aalborg, stod det på et kræmmerhus bolcher, der vistnok dengang kunne købes for 2 øre. Vor sommerudflugt var gerne "Store-Nibe-Marked", og til vor rådighed fik vi gerne hver den anselige sum af 25 øre udleveret, og kunne more os så meget, syntes vi, for denne kapital, og jeg tror, vi var lige så glade og tilfredse som nu, med de mange penge på lommen, som børn og unge nu om dage har.

Min skolegang begyndte da jeg var 6½ år, så vidt jeg husker. Det var i Klitgård Skole (der nu er nedlagt), og vi fik også dengang en god undervisning, som jeg synes godt kan stå mål med den undervisning, der nu om dage gives i landsbyskolen. Dette skyldes naturligvis, at vi var så heldige at have lærere, der ansvarsbevidste og fuldt gik op i deres gerning, og hvem både børnenes timelige og åndelige vel lå på sinde. Det første par år, jeg gik i skole, havde vi en lærer, Pedersen Bach. Efter denne kom en lærer, der hed Bjørnbak, og de sidste par år, jeg gik i skole, havde vi en lærer, der hed H. C. Sørensen. Han blev der i ca. 30 år, til han tog sin afsked, og har efter alt at dømme haft stor betydning for egnen, både med hensyn til at give børnene gode kundskaber, og også for hele befolkningen som helhed, idet han søgte at samle både unge og ældre til møder, hvor han jævnt og inderligt

Niels Pedersen, Vilsagergaard, med hustru Kristine Melgaard Pedersen, 1945.

Petrine og Hans Chr. Sørensen
Lærerpar i Klitgård Skole til ca. 1925

forkyndte Guds ord til frelse for dem, der ville høre, og hvor hans hustru med sin klare og gode sangstemme, på bedste måde hjalp til at give disse møder indhold, der betød meget, og jeg tror, lærer Sørensen og frues liv og virke længe vil leve her på egnen.

Min konfirmationsforberedelse foregik i Nørholm Præstegård. Stedets præst var dengang en pastor Kirkegård; jeg husker egentlig ikke så meget om, hvad der blev os fortalt, eller hvad vi skulle lære udover, at vi skulle lære nogle salmer udenad. Det, som står mig i mest frisk minde, er at tage huen ordentlig af, når jeg undertiden mødte og hilste på præsten ude i gården. Jeg må vel en dag ikke have fået den rigtigt løftet, for jeg fik i hele klassens påhør at vide sådan noget som, det var ikke at hilse bare at give den et stød. Jeg blev gruelig flov og glemte aldrig siden, mens jeg gik til præst, at få kasketten løftet ordentlig af.

De unge år

Jeg husker da også, at min broder og jeg, straks efter at vi begge var konfirmerede, tærskede det meste af avlen, som da foregik med plejl. Det var et drøjt og ensomt arbejde for sådan to knægte, at stå indelukket der den halve vinter. Dette fik da også ende, da min broder herefter fik lyst til bogen og læste til lærereksamen, måske noget af den grund, at han ved et uheld havde pådraget sig en lårbensskade.

Jeg fik også fri en vinter for dette arbejde, og for resten også alt andet, idet jeg 17 år gammel ved juletid fik en stærk betændelse i det ene ben, om det var efter et slag husker jeg ikke, men det flød stærkt fra et åbent sår, og jeg måtte holde sengen til hen ad foråret.

Mine første ungdomsår formede sig ellers som for de fleste andre unge.

På Højskole

Men udlængslen efter at se og lære noget var efterhånden blevet stærk, så jeg besluttede at tage på højskole. Jeg var dengang 25 år og havde ikke før været hjemmefra. Jeg var da den påfølgende vinter på Børkop Højskole, hvor dengang den vistnok sønderjysk fødte forstander Fr. Thomsen ledede skolen, og hvor var han en prægtig mand, som jeg endnu mindes med tak. Han kunne være gemytlig, og han kunne tage alvoren frem, og med milde og varme blikke slå det fast, som han fortalte os i timerne. Når hans: "Jeg kan forsikre jer,

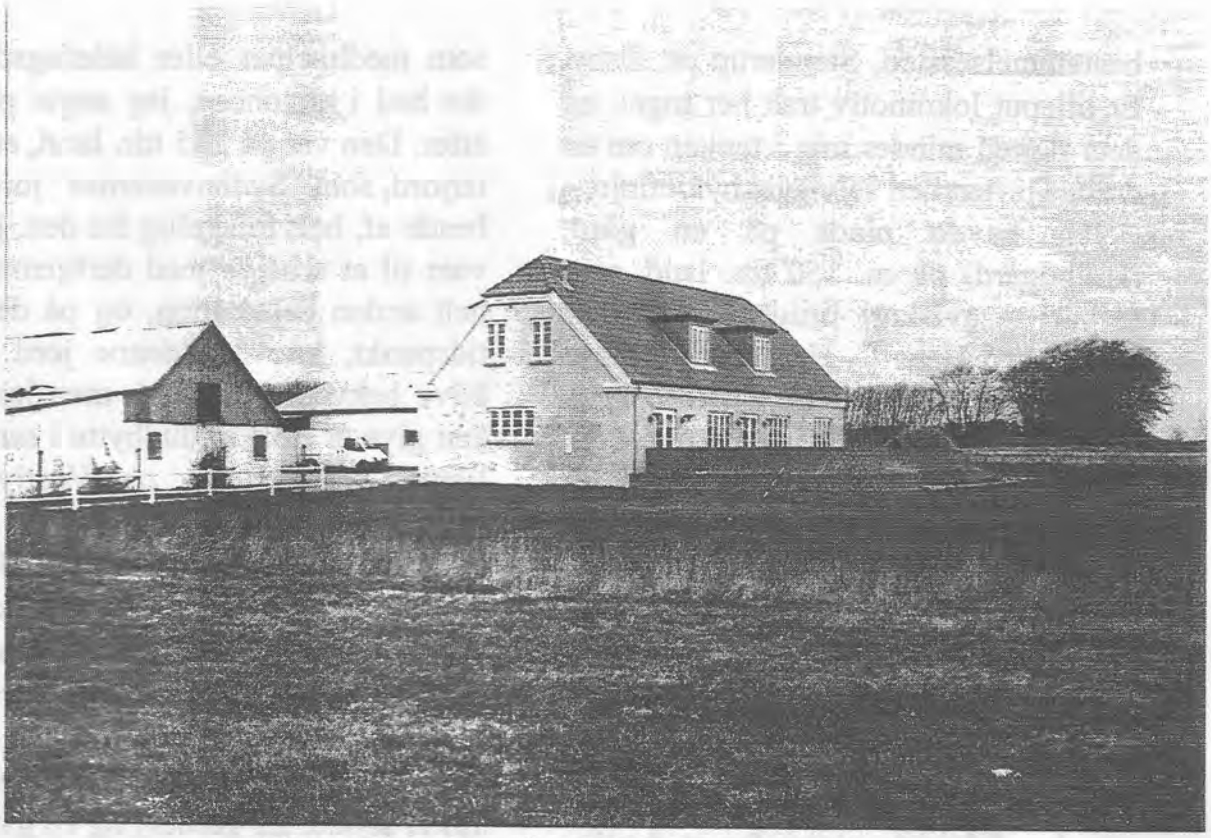

Vilsagergård midt mellem Nørholm og Klitgård, år 2000.

mine unge venner", lød til os fra talerstolen, blev der lyttet, og mange er de sikkert, der fra ham fik noget, der har haft betydning for dem for hele livet. Vi mærkede også hans kærlighed til Sønderjylland, der dengang helt op til Kongeåen hørte til Tyskland, og det var ham, så vidt vi kunne skønne, en stor sorg, og hans håb var da også, at denne vor landsdel igen skulle blive forenet med moderlandet. Dette hans syn på vort fraskilte land har haft stor betydning for mig, så jeg altid siden har elsket, og gerne vil være med til at støtte slesvigerne i deres kamp for at bevare modersmålet og engang nå hjem igen.

Til "udlandet"

Jeg besluttede da også fra højskolen at tage plads i Sønderjylland, der som nævnt på den tid hørte under det tyske rige (fra 1864). Det var i 1909 jeg rejste derned, og hvor gjorde det mig ondt, at se de tyske uniformer så snart vi var nået over grænsen. Den smule bagage, en sølle, fattig højskoleelev havde, blev gennemrodet, og toget kørte videre. Jeg kørte så billigt jeg kunne, hvilket vil sige 4. klasse, og behageligheden dér bestod i, at man kunne stå og holde sig ved en stump tov, der var fastgjort ved loftet, for at man ikke skulle vælte omkuld. Det var den eneste luksus, der hørte til 4. klasse (ståplads). Snart så man da også kun tyske flag, og vort smukke gamle Dannebrog måtte ligge gemt og tålmodigt vente på andre tider. Ligeledes så vi jo også nu kun tyske navne ved stationer og i byer, og tyske – for mig uforståelige – kommandoord, hvorefter passagererne skulle rette sig. Jeg skulle ikke længere end til Haderslev (Hadersleben) og derfra med en smalsporet bane (Kleinbahn) til mit

bestemmelsessted, Stenderup pr. Øsby. Et lilleput lokomotiv trak her toget, og dets fløjten minder mig i tanken om en drengs piften i en selvlavet hyldefløjte.

Jeg havde plads på en gård, (Højbogård) på ca. 150 tdr. land, som forkarl – avlskarl brugtes mest der. Ejeren hed Hans C. Hansen. Jeg fik at vide, at han faldt i første verdenskrig, hvor han gjorde tjeneste som tysk borger; et hårdt job at miste livet, tilligemed ca. 6000 andre danske slesvigere for en sag, der ikke var deres.

På landbrugsskole

Jeg opholdt mig der fra april til november og rejste til Haslev Landbrugsskole 1910-11, hvor jeg opholdt mig den følgende vinter for at dygtiggøre mig til min fremtidige landmandsgerning.

Det var en god og udbytterig vinter, hvor vi også var ude at bese forskellige virksomheder, bl. a. det store mejeri "Trifoleum", der vist var landets største, i hvert fald dengang. Vi var også ude på flere store gårde og se deres store besætninger m.m. På landbugsskolen kom forstanderen fra Seminariet også og holdt foredrag for os elever om forskellige emner.

En tur havde vi også til København og beså forskellige museer og større virksomheder og bygninger, bl. a. Glyptoteket.

Ladefoged på Lolland

Fra landbrugsskolen fik jeg plads på en større gård på Lolland, Kirstinefeldt, som medhjælper eller ladefoged, som det hed i annoncen, jeg søgte pladsen efter. Den var på 225 tdr. land, ene stiv lerjord, som "Sydhavsøernes" jord mest består af, helt forskellig fra den, jeg var vant til at arbejde med derhjemme. En helt anden behandling, og på det rette tidspunkt, krævede denne jord for at blive bekvem ved såtid, men jord, der kan give et stort foldudbytte i sammenligning med Nord- og Vestjyllands tildels lette marker.

Vi havde på gården en hel del polakker, 8 piger, der mest arbejdede i sukkerroerne (vi havde 50 tdr. land med fabriksroer), og nogle karle, der hjalp med alt arbejde tilligemed nogle daglejere. Polakpigerne boede sammen i ét hus et stykke fra gården, og en gang om ugen eller så blev der kørt nogle sække kartofler hen på "kasernen", som den kaldtes, og det udgjorde, så vidt jeg ved, hovedsagelig deres behov til livets ophold.

Niels Pedersen

PS:

Efter et par år – bl. a. som forvalter på en proprietærgård ved Vejle, vendte Niels Pedersen definitivt tilbage til fødegården, Vilsagergård, som en særdeles velskolet mand. Han var da 30 år og klar til at overtage gården. Hvad der ventede forude – ægteskab, børn og 2 verdenskrige – kan der fortælles om i et senere nummer af dette blad.

Knud Dittmer

EN SKOLE I SØNDERHOLM

Saasom Hans Excellence Hr. Gehejmeraad og kongelig Majestæts Ridder, højædle og velbaarne Herre Hr. Generalmajor Levetzau af sær Fromhed og gudelig Iver for at befordre Guds saliggørende Kundskab og hellige Væxt i Herren hos sine Tjeneres opvoxende Ungdom har overladt Kirkeladen som det bekvemmeste Sted i Byen eller ved Kirken til et Skolehus og allerede gjort stor Omkostning paa dets fornødne Reparation, men og til at lønne og underholde en Skolemester, som Vinter og Sommer forsvarlig skal undervise Ungdommen i Guds Kundskab, kristelige Sæder, at læse i Bøger, at skrive, regne etc., har dertil kontribueret Renten af 200 Rdlr.'s Kapital, saa er det vor Pligt og Skyldighed, at vi, opmuntrede ved den gode Herres saa berømmelige og lovværdige Eksempel, men først og sidst til Taknemmelighed imod vor Gud, af hvem vi have alle Ting, ikke alene indvie og opofre Herren vore Børn, men og en del af Guds forlenede Velsignelse til deres Ære og Lære og efter højeste Samvittighed drage Omsorg for, at den, som herefter skal have og undervise vore Børn, saa tilbørlig bliver underholdt af os, eftersom en Arbejder er sin Mad og Løn værd efter Kristi Ord, at han uden hjerteædende Sorg med Lyst og Troskab maa fyldestgøre samme sit Kald, at de Børn, som betros ham under Hænderne, mærkelig og kendelig forfremmes og tiltage i Ærbarhed, kristelige Sæder og al god Undervisning. Thi haver vi efterskrevne Mænd, nemlig (Navnene paa 48 Mænd og 5 Kvinder), alle boende i Sønderholms By, med en god og kærlig Villie saaledes med hinanden vedtaget, nemlig at af hver Gaards Mand, enten han har Børn eller ej, skal gives aarlig til Skolemesteren en Skæppe Rug og af enhver Halvgaardsmand, enten han har Børn eller ikke, en Skæppe Byg, men af Gadehusmændene skal gives af hvert Ildsted, enten de have Børn eller ikke, fra 8 Sk. til 1 Mk., dog er det at agte, at Præsten aarlig med tvende af sine Medhjælpere samt 2 andre samvittige Mænd her af Byen skal efter højeste Samvittighed moderere og lægge det efter enhvers Lejlighed og Vilkaar; men skulde nogen af Gadehusmændene være saa uformuende, at han ikke formaaede at give 8 Sk., da erbød Præsten sig at betale Skolemesteren for hver uformuende 8 Sk. Herhos love vi for dette Aar, af hver hel og halv Gaard skal ydes et godt og ydefært Læs Ildebrand, men i efterfølgende Aaringer at grave og føre ham hjem hvert Aar af Gaardmændene 2 Læs, af Halvgaardmændene 1 Læs, og af Husmændene derimod skal gives et Børing Kaal. At alt det, som er indført, af os og vore Efterkommere ubrødelig skal holdes, have vi dette med vore sædvanlige Bomærker og Hænder bekræftet og i dybeste Ydmyghed ombedet højbemeldte vor højgunstige Husbonde med os til Viterlighed og Stadfæstelse at underskrive.

Actum Sønderholm den 25de Oktober 1690.

(Fra Aalborg Tingbog)

RETTELSER TIL BJERGPOSTEN NR. 23, 1999.

Side 18:

Billedteksten skal være:

Amtsskolekonsulent J. M. Lauritsen

Side 20:

Drengen i bageste række nr. 7 er

Villads Henriksen.

Hvem er denne mand ?

Billedet af denne nydelige mand, der er blevet fotograferet hos fotografen Lehm Sørensen i Dronninglund i 1931 er fundet i fattighuset i Nørholm.

Er der nogen der kan bidrage med oplysninger om, hvem manden på fotografiet er og måske noget om, hvilken tilknytning han har haft til Nørholm??

Arne Thomsen for den indsats, de har ydet i bestyrelsen, og de har begge givet udtryk for, at de også fremover vil røgte foreningens interesser som kontaktpersoner til henholdsvis ældrecenteret i Frejlev og pressen.

Vort foreningsblad "Bjergposten" er blevet godt modtaget af medlemmerne, og vi vil også fremover bestræbe os på, at de beretninger, der kommer deri, er så korrekte som muligt. Dette er af største betydning, da det jo betragtes som et historisk dokument om fortiden og nutiden for fremtiden. I den forbindelse er det besluttet fremover at lave en lille rubrik med evt. rettelser til det sidste nr., men det skal være væsentlige rettelser, der f.eks. kan være af ukorrekte navne, tider og steder o.s.v.

Efter generalforsamlingen fortalte formanden for "Nørholm Borgerforening", Bent Høybye om planerne vedrørende landsbyfornyelse og bevaring af landsbyens miljø, som afhænger af lokale samlingssteder, indkøbsmuligheder og ikke mindst skoleforhold.

På det efterfølgende konstituerende bestyrelsesmøde fik Karsten Mortensen posten som næstformand, de øvrige poster og udvalg forblev uændrede.

Foreningen var igen i år repræsenteret ved byfesten i Sønderholm, hvor vi også denne gang havde fået en mandskabsvogn stillet til rådighed af tømrerfirmaet ***"Kvist og Kristensen"***. Der var som sædvanlig stor interesse for vore arkivalier, specielt vort billedmateriale og øvrige lokale historiske dokumentationer. Der var begge dage godt besøg og det resulterede i både nye kontakter og nye medlemmer.

Den årlige aftenudflugt var henlagt til "Boldrup Museum" ved Nørager. Der var samlet ca. 60 af vore medlemmer, der fik en meget interessant aften ud af det, ikke mindst takket være museets leder Hans F. Jensen, der er en underholdende fortæller.

Der er i indeværende år indkøbt edb-udstyr, og softwareprogrammet "Arkibas" er efter et fordelagtigt tilbud indkøbt og installeret. Det er efter en indarbejdsperiode vort ønske, at alle arkivmedarbejdere vil blive fortrolige med udstyret, som rummer rigtig mange fordele. I starten er det overladt en person, Mogens Ejersbo, at være ansvarlig for edb-driften.

På grund af for lidt plads i arkivet, har der været anvendt plads i Frejlev skoles arkiv. Materialet her er gennemgået og ajourført. Da menighedsrådet i Sønderholm i en periode under ombygning af menighedshuset var i bekneb for mødelokale, blev arkivet stillet til rådighed. Vi har senere til brug på arkivet fra menighedsrådet modtaget en kaffemaskine.

Efter flere års debat om indtaling af tekst til vor lokale film, optaget af pastor Sv. Aa. Reerslev i årene 1962 – 1964, er dette nu en realitet. Indtalingen er foregået på egnens dialekt af A. Staun Bendtsen, Sønderholm. Det færdige resultat foreligger dog endnu ikke på nuværende tidspunkt.

Der er foretaget revision og nyoptryk af vor oplysningsfolder. Denne kan af interesserede rekvireres hos bestyrelsens medlemmer og i arkivet.

I årets løb har der været normalt besøg på arkivet i åbningstiden. Vi er meget glade for de gæster, der kommer, men vi vil meget gerne se flere og gerne nye. Der kommer næsten altid en del nye oplysninger eller korrektioner under et besøg på arkivet. Vi er altid

meget interesserede i oplysninger om vor egn og dens befolkning gennem tiderne. Specielt undergår det østlige område store forandringer i disse år, så derfor forsøger vi at samle så mange oplysninger som muligt fra nutiden til gavn for fremtiden.

Der skal rettes en tak til alle, der på den ene eller anden måde har ydet en indsats eller bidraget med materiale til arkivet eller "Bjergposten".

Det er til opmuntring for os alle, når der vises interesse og forståelse for vort arbejde.

Hardy Frandsen.

GENERALFORSAMLING

Foreningens ordinære generalforsamling afholdes
Torsdag den 8. Februar 2001 kl. 19,30
i
Sønderholm Sognegård.

Dagsorden ifølge gældende vedtægter.
Kaffe/The 10,00 kr.

Bestyrelsen

AFTENUDFLUGT, ONSDAG DEN 13. JUNI 2001.

Aftenudflugten går i 2001 til Vildmosemuseet, Paukærvej 15, Brønderslev.

Der bliver afgang fra Sønderholm Kirkeplads kl. 19,30. Der skal betales kr. 25 per person i entré. Kaffe medbringes.

Bestyrelsen

ARKIVETS ÅBNINGSTIDER

Arkivet er beliggende ved Sønderholm Skole og er åbent fra kl. 19,00 - 21,00 den første og tredie onsdag i hver måned med undtagelse af juli måned. Arkivet kan, om nødvendigt, besøges udenfor de ordinære åbningstider efter forudgående aftale med et bestyrelsesmedlem.

Arkivets postadresse er: L.H.A., Verdisvej 3, Frejlev, 9200 Aalborg SV.

Redigeret af Mogens Ejersbo ISSN 0 107 072x